

УДК 549.069

В.Г. Мельничук, д-р геол. наук, професор

Національний університет водного господарства та природокористування

33028, м. Рівне, Україна, вул. Соборна, 11

E-mail: v.g.melnychuk@nuwm.edu.ua; ScopusID 57202016135

С.О. Волненко, головн. геолог

Державне підприємство "Бурштин України"

33000, м. Рівне, Україна, вул. Київська, 94

E-mail: volgeo@ukr.net

МУЗЕЇ БУРШТИНУ У МІСТІ РІВНЕ

Охарактеризовано експозиції Музею бурштину в Будинку вчених та Виставки-музею бурштину Рівненської бурштинової фабрики у м. Рівне. Описано історію заснування музеїв, окремі унікальні експонати та тематичні стенди, присвячені геологічним дослідженням і гемологічним характеристикам бурштину, видобутого з надр Українського Полісся. Розвиток і популяризація цих музеїв є актуальним завданням сьогодення з огляду на активізацію бурштинових промислів на Поліссі.

Ключові слова: музеї бурштину, місто Рівне, Українське Полісся.

Вступ. Музейництво Рівненщини бере початок із заснування 1896 року у містечку Городку (3 км від м. Рівне) бароном Ф. Штейнгелем першого етнографічного музею на Воліні [1]. Нині одними з найпопулярніших та найвідвідуваніших історичних і культурних центрів Рівненщини, що виступають вагомою компонентою культурної спадщини області є Рівненський краєзнавчий музей, історико-культурні заповідники у містах Острого (1981 р.) і Дубно (1993 р.), Національний історико-меморіальний комплекс "Поле Берестецької битви" (1991 р.). У часи незалежної України до цих закладів додалися Музей бурштину в Будинку вчених та Виставка-музей бурштину Рівненської бурштинової фабрики. З огляду на активізацію бурштинових промислів на Поліссі [3], розвиток і популяризація цих музеїв стають актуальними завданнями сьогодення.

Музей бурштину у Будинку вчених (рис. 1) створено у вересні 2010 р. з метою показу унікальних зразків сонячного каменю, знайдених на Рівненщині, а також різноманітних бурштинових ювелірних виробів і кар-

тин. Його урочисте відкриття відбулося 24 серпня 2010 р. з нагоди святкування Дня незалежності України. Музей створено на базі Рівненської бурштинової фабрики державного підприємства "Бурштин України" й розташований у будинку, зведеному в стилі модерн ще на початку минулого століття (1903 р.) як вілла багатого комерсанта Перли Вігдоровича у центральній частині міста.

Експозицію музею представлено у двох залах. До експонатів належать унікальні зразки бурштину, яких у різні часи знайшли на території сучасної Рівненщини. Тут також можна оглянути одні з найдавніших бурштинових виробів України, вік яких становить орієнтовно 2,5 тисячі років. Це амулети, оброблені у вигляді диска, які використовувались нашими пращурами як обереги та особисті прикраси.

У музеї експонуються різні необроблені шматки природного бурштину з надр Полісся, різних розмірів і кольорів, зокрема унікальний за розміром і вагою понад 2 кг. Експонати природного бурштину засвідчують, що різновиди поліського бурштину —

Рис. 1. Музей бурштину у Будинку вчених (м. Рівне, вул. С. Петлюри, 17)

Fig. 1. Museum of Amber at the House of Scientists (Rivne, 17, S. Petliura Street)

Рис. 2. Виставка-музей бурштину у приміщенні Рівненської бурштинової фабрики (м. Рівне, вул. Київська, 94)

Fig. 2. Exhibition-museum of amber in the premises of Rivne Amber Factory (Rivne, 94, Kyivska Street)

це викопні смоли олігоценового часу, живиця хвойних дерев, що затверділа під дією холоду, гідрохімічних розчинів, води. Вік каменів становить орієнтовно 35 мільйонів років. Хімічна формула $C_{10}H_{16}O$. Жоден з дорогоцінних каменів не має такого широкого використання в медицині, промисловості та сільському господарстві як бурштин.

Для огляду також виставлено шматки прозорого бурштину із закристалізованими всередині комахами (інклюдзами). Вони привертають велику увагу не лише науковців, але й колекціонерів, та вважаються найціннішими експонатами, оскільки демонструють еволюцію органічного світу минулих геологічних епох.

Окрасою музею є виконані зі скла, кераміки, металу та прикрашені бурштином юве-

лірні вироби. На стінах висять картини, оздоблені полірованим бурштином будь-якого розміру, аж до дрібного як пісок. Експонуються також продукти народного промислу під назвою "бурштинівка".

Поліський бурштин характеризується самобутністю та вважається високоякісним дорогоцінним каменем органічного походження, дуже різноманітним за відтінками свого забарвлення. Якщо у світі трапляються здебільшого жовті та коричневі бурштинові смоли, то для поліського бурштину властивими є жовто-зелені, салатково-зелені та навіть синювато-зелені різновиди, а також трапляються камені білих і чорних кольорів.

Експонати музею засвідчують історію видобутку сонячного каменю на території Полісся, а також ознайомлюють відвідувачів з діяльністю єдиного в Україні державного підприємства ДП "Укрбурштин". У травні 1994 р. з конвеєра цього підприємства зійшли перші вітчизняні бурштинові вироби із каменів, що добуто на Клесівському родовищі.

Виставку-музей бурштину Рівненської бурштинової фабрики (рис. 2) державного підприємства "Бурштин України" створено в 1997 р. силами колективу підприємства. Активну участь у створенні музею брав співробітник Рівненського обласного краєзнавчого музею А.П. Власкін.

Музей відвідували перші особи нашої держави, безліч урядових і дружніх делегацій, студенти, школярі та всі охочі.

Експозиція музею починається з карт поширення викопних смол у світі, Європі та на Волині. Тут також представлено фотографії знахідок виробів з бурштину з археологічних розкопок Рівненщини.

Наступну експозицію присвячено досліднику бурштину Волинської губернії А.П. Тутковському та першовідкривачам Клесівського родовища бурштину В.І. Панченку, І.С. Василюшину, Т.В. Бурлаковій [2]. У трьох вітринах представлено робочі геологічні карти, первинну документацію, проекти геологорозвідувальних робіт, дипломи та знаки першовідкривачів родовища, а також науково-популярну літературу, присвячену поліському бурштину з автографами авторів.

У вітринах музею також демонструються матеріали, які свідчать про становлення ви-

добувної та обробної галузі бурштину на Рівненщині, зокрема перші вироби з бурштину, рішення обласної Ради про створення малого підприємства "Бурштин", свідоцтво про його державну реєстрацію як акціонерного товариства.

Основна, найцікавіша фахівцям і науковцям, частина експозиції — унікальні зразки поліського бурштину з ділянки "Пугач" Клевівського родовища та з родовища "Вільне". Їхня кількість орієнтовна до 150. Представлено їх полірованими взірцями та зразками природної форми. Наведено схему природних формоутворень бурштину. За ступенем обкатаності демонструються зразки від необкатаних до добре і відмінно обкатаної гальки та валунів. У зразках музею представлено практично все різноманіття форм бурштину.

Бурштин Полісся характеризується широкою гамою кольорів — від білого, майже безколірного, різних відтінків жовтого, оранжевого, червоного до майже чорного з численними перехідними різновидами. Домінують у загальній масі жовті та медово-жовті кольори.

Експонуються також фракції бурштину згідно з технічними умовами "ТУ У 13970826.003-2000. Бурштин" ДП "Бурштин України", починаючи з дрібних: до двох грамів та від 2 до 10 г, закінчуючи унікальними за розміром та вагою від 521 до 825 г, яких в експозиції музею налічується більше 10 взірців. Найбільший експонат бурштину-сирцю має вагу 1930 г.

Привертають увагу відвідувачів такі експонати, як хребці та зуби акул, викопні шишки хвойних дерев "бурштиноносного" лісу, лігнітизована деревина палеогенового віку, унікальні зразки бурштину в лігніті.

В експозиції також є фотографії з інклюзіями комах в бурштині (Е.Э. Перковський "Первая находка суходревесных термитов

(*Isoptera, Kalotermitidae*) еоценового віку з Рівненського янтаря"). А під біноклем у напівпрозорому бурштині можна побачити інклюзу — муху "Президентську" дуже якісної збереженості.

У другій половині експозиції виставки-музею представлено різноманітні вироби, виготовлені з бурштину підприємством "Бурштин України", починаючи з 1993 року, а також дипломи, отримані підприємством на міжнародних ювелірних виставках. Також тут представлено фотографії відвідування музею відомими політиками Л.М. Кравчуком, Л.Д. Кучмою, О.О. Морозом. Є також фотографії портретів, виконаних ДП "Бурштин України", таких знаменитостей як Муамар Каддафі, Барак Обама. Серед картин з бурштину, які експонуються в музеї, можна виділити три портрети Рівненських героїв Небесної сотні.

Висновки та пропозиції. Започатковані на базі Рівненської бурштинової фабрики державного підприємства "Бурштин України" музей і виставка-музей бурштину у м. Рівне потребують розвитку та модернізації. Їх доцільно розмістити в одному приміщенні та надати статус муніципального, а ще краще, Національного музею бурштину. Наявні експозиції варто поповнити стендами, які характеризують весь цикл бурштинових промислів на Поліссі: від геологічного вивчення бурштиноносних надр до видобутку, ювелірного оброблення та реалізації бурштинової ювелірної продукції із застосуванням сучасних матеріалоощадних і природоохоронних технологій. При музеї міг би функціонувати аукціон з продажу бурштину-сирцю та бурштинових ювелірних виробів з відповідною ринковою інфраструктурою. За таких умов музей менше залежав би від держави у фінансуванні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булига О. Музейна справа в Рівному. Погляд у минуле. Сучасні проблеми та перспективи. *Наук. зап. Рівненського обласного краєзнавчого музею*. Вип. IV. Рівне, 2006. С. 9—10.
2. Криницька М.В., Мельничук В.Г. Історія досліджень Поліського бурштину. *Зап. Укр. мінерал. тов-ва*. 2016. 13. С. 83—87.
3. Мельничук В.Г., Криницька М.В. Бурштин Полісся. Довідник. Рівне: НУВГП, 2017. 234 с.

Надійшла 17.04.2022

REFERENCES

1. Bulyha, O. (2006), *Nauk. zap. Rivnens'koho oblasnoho krayeznavchoho muzeyu*, Vyp. IV, Rivne, UA, pp. 9-10 [in Ukrainian].
2. Krynytska, M.V. and Melnychuk, V.G. (2016), *Zap. Ukr. mineral. tov-va*, Vol. 13, UA, pp. 83-87 [in Ukrainian].
3. Melnychuk, V.G. and Krynytska, M.V. (2017), *Burshtyn Polissya*. Dovidnyk, NUVHP publ., Rivne, UA, 234 p. [in Ukrainian].

Received 17.04.2022

V.G. Melnychuk, DrSc (Geology), Professor
National University of Water and Environmental Engineering
11, Cathedral Str., Rivne, Ukraine, 33028
E-mail: v.g.melnichuk@nuwm.edu.ua; Scopus ID 57202016135
S.O. Volnenko, Chief Geologist
State Enterprise "Amber of Ukraine"
94, Kyivska Str., Rivne, Ukraine, 33000
E-mail: volgeo@ukr.net

MUSEUMS OF AMBER IN THE CITY OF RIVNE

The expositions of the Amber Museum in the House of Scientists and the Exhibition-Museum of Amber of the Rivne Amber Factory in Rivne are described. The history of the founding of museums, some unique exhibits and thematic stands, dedicated to geological research and gemological characteristics of amber extracted from the depths of Ukrainian Polissya are described. The development and popularization of these museums is an urgent task today, given the intensification of amber fishing in Polissya.

Keywords: museums of amber, the city of Rivne, Ukrainian Polissya.